

ВІДГУК
офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
ВАЙНОЛИ Ренати Хейкеївни
на дисертацію **ОВДІЙ Наталії Миколаївни** на тему:
«Формування професійної компетентності майбутніх фахівців
соціальної роботи засобами інноваційних технологій»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»
галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Актуальність теми дослідження зумовлена глибокими трансформаційними процесами в українському суспільстві, які потребують якісно нової підготовки фахівців соціальної сфери. Соціальні працівники мають бути не лише професійно підготовленими, а й здатними оперативно реагувати на соціальні виклики, впроваджувати нові підходи та технології у своїй діяльності. У сучасних умовах цифровізації, глобалізації, зростання соціальних проблем (зокрема через війну, міграцію, економічну нестабільність) надзвичайно важливо забезпечити формування професійної компетентності фахівців соціальної роботи відповідно до потреб часу.

Інноваційні технології, зокрема цифрові платформи, кейс-методи, віртуальна реальність, інтерактивні симуляції, онлайн-сервіси для надання соціальних послуг, відкривають нові можливості у професійній підготовці студентів. Водночас у вітчизняній педагогічній науці недостатньо системно досліджено питання інтеграції таких технологій у підготовку соціальних працівників з метою цілеспрямованого формування ключових професійних компетентностей.

Актуальність теми дослідження посилює і низка суперечностей, які виявила здобувачка під час наукового пошуку, зокрема між:

- потребами ринку праці у компетентних фахівцях соціальної роботи та здатністю випускників закладів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері або у процесі навчання із застосуванням інноваційних технологій;

- розвитком науково-технічного прогресу, цифрових технологій та недостатнім їх впровадженням у практику підготовки фахівців соціальної роботи;

- необхідністю цілеспрямованого формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників засобами цифрових технологій та недостатньою методичною забезпеченістю даного процесу.

З огляду на зазначене вище тема дисертаційного дослідження Н. М. Овдій є достатньо аргументованою та актуальною.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Теоретико-методичні основи навчально-виховної роботи у природоохоронних та аграрних вищих навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0115U003561) та наукового напрямку кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України «Професійна підготовка соціальних працівників до роботи з інформування населення, постраждалого від надзвичайних ситуацій» (номер державної реєстрації 0118U003804, 2022–2023 рр.).

Ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень дисертації є досить переконливою. Дослідження здійснювалося протягом 2021–2024 років, воно охоплювало три етапи науково-педагогічного пошуку. Упродовж усіх етапів було використано відповідні наукові методи, що допомогли одержати різноаспектну й адекватну інформацію, відповідали вимогам системного підходу та критеріям якості педагогічних вимірювань, зокрема таким, як об'єктивність, надійність, валідність тощо.

Структура роботи чітка, послідовна, цілком відповідає поставленим дослідницьким завданням. Науковий апарат дослідження сформульовано чітко та коректно, згідно з метою та завданнями дослідження. Зібраний у результаті педагогічних досліджень матеріал опрацьовано відповідними методами статистичного аналізу, що дає змогу стверджувати про достовірність висновків.

Стиль і мова дисертації. Дисертація викладена у науковому стилі, відзначається чіткою структурою та логікою викладу, аргументованістю основних положень та чітким використанням наукової лексики.

Наукова новизна дисертації. Найважливішими результатами дисертації Н. М. Овдій, що характеризуються необхідним рівнем наукової новизни, вважаємо такі:

уперше: розроблено та експериментально перевірено методiku формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи засобами інноваційних технологій; обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи засобами інноваційних технологій (стимулювання НПП до вивчення та застосування інноваційних технологій викладання у процесі підготовки фахівців освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності «Соціальна робота і консультування»; педагогічний супровід здобувачів у застосуванні інноваційних методів учіння; формування у студентів навичок застосування інноваційних технологій та інструментів у соціальній роботі; формування у здобувачів вмотивованості до «навчання впродовж життя», саморозвитку, самовдосконалення); виокремлено критерії (когнітивний, діяльнісно-поведінковий, аксіологічний, мотиваційний, творчий) показники, рівні (високий, середній,

низький); окреслено модель методики формування професійної компетентності соціальних працівників;

уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема «професійна компетентність майбутніх фахівців соціальної роботи», «інноваційні технології викладання», «інноваційні технології учіння», «інноваційні технології у соціальній роботі»;

удосконалено зміст та організацію професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи на основі вивчення кращого вітчизняного та зарубіжного досвіду;

подальшого розвитку набули теоретичні засади і практичні аспекти методики формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи засобами інноваційних технологій.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у впровадженні в освітній процес підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» методики формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи засобами інноваційних технологій; розроблення методичного забезпечення для освітніх компонентів «Соціальна робота із сім'ями, дітьми і молоддю», «Теорія і практика соціальної роботи», «Соціальна робота у громаді»; підготовці навчально-методичного посібника «Соціальна робота у громаді».

Основні результати дисертації Н. М. Овдій впроваджено в освітній процес у чотирьох закладах вищої освіти, що підкріплено відповідними актами.

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій здобувачки в опублікованих працях. Результати наукового дослідження Н. М. Овдій висвітлено в 12 публікаціях, з яких стаття у науковому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 4 статті у наукових виданнях, включених до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України, 6 тез наукових доповідей, навчальний посібник.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (258 найменувань, із них 89 – закордонних), 13 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 311 сторінок.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Наукова новизна дисертації підтверджена основним змістом дисертації, яка складається з трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. У роботі логічно та послідовно розкрито процес формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи засобами інноваційних технологій у процесі їх професійної підготовки з урахуванням всіх етапів методики її формування.

У першому розділі дисертації здійснено ґрунтовний аналіз наукових джерел, що дозволив авторці уточнити сутність поняття «професійна компетентність» та обґрунтувати його структуру, яка включає знання, уміння, навички, цінності та вмотивованість до професійного саморозвитку. Значну увагу приділено інноваційним технологіям викладання та учіння (перевернуте навчання, проєктна діяльність, гейміфікація, LMS, онлайн-курси, AR/VR тощо), а також інноваційним технологіям у соціальній роботі (вебпортали, кейс-менеджмент, штучний інтелект, big data, цифрові інструменти для комунікації й консультування). Авторка слушно акцентує як на перевагах, так і на викликах впровадження таких технологій, зокрема питаннях цифрової грамотності, етичних аспектах і необхідності постійного професійного розвитку фахівців.

У другому розділі здійснено аналіз кращих вітчизняних і зарубіжних практик професійної підготовки фахівців соціальної сфери, зокрема розглянуто американську, європейську, скандинавську та азійську моделі підготовки соціальних працівників, кожна з яких має свої особливості, проте об'єднана спільною метою – забезпечення високої якості освіти. Значну увагу приділено впливу міжнародного досвіду, зокрема співпраці з такими організаціями, як ООН, ЮНІСЕФ, МФСП, які сприяють удосконаленню освітніх програм, підвищенню кваліфікації фахівців і впровадженню сучасних стандартів. На основі аналізу джерел і практичного досвіду обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності здобувачів вищої освіти: мотивування викладачів до впровадження інноваційних технологій у навчальний процес; педагогічний супровід студентів у застосуванні інноваційних методів навчання; розвиток практичних навичок роботи з цифровими інструментами у соціальній сфері; формування готовності до навчання впродовж життя. Зазначені умови реалізуються через використання гейміфікації, змішаного навчання, VR/AR-симуляцій, цифрових платформ для консультування, створення електронних курсів, впровадження проєктного навчання, онлайн-курсів (МООС), цифрових портфоліо, а також залучення студентів до наукових проєктів, що забезпечує цілісність, практичну спрямованість та інноваційність освітнього процесу.

У третьому розділі дисертації розкрито організацію та результати педагогічного експерименту з перевірки ефективності методики формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи засобами інноваційних технологій. Представлено діагностичний інструментарій, визначено критерії (когнітивний, діяльнісно-поведінковий, аксіологічний, мотиваційний, творчий), показники та рівні сформованості професійної компетентності (високий, середній, низький).

На констатувальному етапі проведено первинний зріз, на формувальному – впроваджено методику на основі визначених педагогічних умов та сучасних інноваційних технологій. Контрольний етап засвідчив позитивну динаміку у студентів експериментальної

групи. Статистично значущі результати, підтверджені критерієм Фішера, доводять ефективність розробленої методики та її доцільність у підготовці здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота та консультування».

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Оцінюючи загалом позитивно дисертацію варто звернути увагу на деякі побажання та зауваження:

1. У підрозділі 1.1 здобувачка детально аналізує підходи вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо сутності поняття «професійна компетентність», проте недостатньо чітко окреслено власне авторське трактування цього поняття.

2. Достатньо цікавим і перспективним є твердження здобувачки на с. 48 рукопису дисертації про те, що формування професійної компетентності фахівців із соціальної роботи має бути безперервним процесом і включати цілу систему, зокрема формальну, неформальну та інформальну освіту. Проте надалі в роботі зосереджено увагу в основному на формальній освіті.

3. У другому розділі проаналізовано вітчизняний та міжнародний контекст підготовки фахівців соціальної роботи, проте варто було б глибше розкрити приклади ефективного впровадження інноваційних технологій в освітній процес підготовки фахівців соціальної роботи.

4. Обґрунтовуючи першу педагогічну умову, здобувачкою справедливо виявлено основні труднощі та недоліки застосування інноваційних технологій та методів навчання в освітньому процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Робота значно б виграла, якщо б було запропоновано шляхи подолання зазначених труднощів.

5. У розділі, присвяченому формувальному етапу експерименту, бракує конкретизації способів реалізації педагогічних умов у практиці професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, що ускладнює відтворення авторської методики в інших навчальних закладах.

6. Структурно-функціональна модель викладена у тексті дисертації, проте візуалізація могла б бути більш інформативною. Наприклад, доцільно було б подати більше інформації, використати кольорові блоки, стрілки тощо, що полегшило б сприйняття логіки моделі.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження, не знижують наукову значущість результатів дисертації, яка виконана на високому науково-практичному рівні.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. У цілому, дисертація Н. М. Овдій є самостійною і цілком завершеною працею; характеризується актуальністю, науковою новизною, теоретичною і практичною значущістю; містить значні наукові доробки, що повною мірою висвітлено в його наукових публікаціях. Результати

дослідження є раціональними для формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи засобами інноваційних технологій.

Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка Овдій Наталія Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Офіційний опонент професор кафедри соціальної освіти та соціальної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор Рената ВАЙНОЛА